

יחידת דיני מלחמה

(מבוא, מלחמת מצווה, מלחמת עמלק, פרקים: כ-כא, כג-כד)

מבוא ליחידת דיני מלחמה

"פִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל-אֵיבֶיךָ..." (דברים כ, א).

ערב הכניסה לארץ, לקראת מלחמות הכיבוש הקרובות, **מתחדשות** מצוות דברים מלחמה והצבא. (מתחדשות=מצוות חדשות, מופיעות בפעם הראשונה בתורה)

מצד אחד - הציווי להילחם את מלחמת ה', לגאול את ארץ ישראל מיד זר ולמגר את העבודה הזרה.

מצד שני - מצוות המגדירות את מוסר המלחמה הראוי בצבא ה', מצוות שמטרתן לרסן את היוצא למלחמה ולומר לו שלא הכל מותר לו לעשות בשם הצלחת המלחמה. יש לשמור על גדרי מוסר וצניעות וכד'.

ביחידה זו נעסוק בנושאים הבאים:

א. מלחמת מצווה ומלחמת רשות

ב. מלחמת עמלק

ג. איסור יראה מפני האויב

ד. הכנות ליציאה למלחמת רשות

ה. הקריאה לאויב לשלום

ו. איסור השחתת עצים במלחמה

ז. אשת יפת-תאר

ח. שמירת קדושת המחנה

ט. נקי יהיה לביתו

במהלך הלימוד:

א. נעניין בכל מצווה בנפרד, נלמד מטרות המצוות, ואת פרטי הדינים של כל מצווה ובביטוייה בחומש דברים.

ב. ננסה למצוא את החוט הקושר ביניהן שמציע תשתית - ערכית מוסרית לרצף המצוות בחומש.

בפירושו של הרמב"ן על התורה הוא מציב שני עקרונות בדיני מלחמה:

א. התורה מצווה אותנו להילחם **בדרך הארץ**, ותעשה הנסים עם יראיו בהסתר (בצורה שאינה חורגת מכללי הטבע).

ה' אינו רוצה לשנות טבעו של עולם, אלא אם-כן אין שם דרך בהצלה אחרת, או שה' מעוניין להודיע

שמו לאויביו לפעמים, כאשר היה בקריעת ים סוף..., לכן צריך למנות מפקדים ולהשתמש בטקטיקת

מלחמה ולא להסתפק בלסמוך על ה' שינצח עבורנו.

ב. התורה מצווה באופן מפורש בדברים שיש סיכוי שהאדם יתפתה לזלזל בהם ביוצאו מחיי השגרה

ובהגעתו לצבא. ולכן על האדם להישמר מאד בהם.

מלחמת מצווה

פי-תצא למלחמה על-איבך וראית סוס ורכב עם רב ממך
לא תירא מהם פי-ה' אלהיך עמך המעלה מארץ-מצרים" (דברים כ, א)

רמב"ם (הלכות מלכים ומלחמות, פרק ה)

אין המלך נלחם תחילה, אלא על מלחמת מצוה. ואיזו היא מלחמת מצווה ?

1. זו מלחמת שבעה עממים

2. ומלחמת עמלק

3. ועזרת ישראל מצר (אויב) שבא עליהם.

ואחר כך נלחם במלחמת הרשות, והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים, כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו

המקורות בתורה לדברי הרמב"ם:

1. מלחמת שבעה עממים

"כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה
ונשל גוים רבים מפניך החתי והגרגשי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבויסי
שבעה גוים רבים ועצומים ממך, ונתנם ה' אלהיך לפניך והפיתם
החרם תחרים אתם לא תקרת להם ברית ולא תחנם". (דברים ז, א-ב)
וכן "פי-החרם תחרים החתי והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבויסי כאשר צוה ה' אלהיך" (דברים כ, ז)

2. מלחמת עמלק

זכור את אשר-עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים
אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף וגע ולא ירא אלהים.
והיה בהנים ה' אלהיך לך מכל איבך מסביב בארץ אשר ה'-אלהיך נתן לך נחלה לרשתה
תמחה את-זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח. (דברים כה יז-יט)

3. עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם

מפרשי הרמב"ם והפוסקים חולקים בשאלה מהו המקור להגדרת עזרת ישראל מיד צר כמלחמת מצווה.
אחת הדעות הבולטות ביותר: מהפסוק "לא תעמד על דם רעך" (ויקרא יט, טז).

מלחמת עמלק

מהות המלחמה

"מלחמה לה' בעמלק".

מלחמה זו בעמלק אינה מלחמת שחרור שטחי ארץ ישראל, אלא מלחמה לשם מיגור עמלק ושם עמלק מן העולם.

מיהו עמלק?

המפגש עם עמלק לאורך התנ"ך מעיד על דמותו:

מצד אחד הוא **קרוב משפחה** - נכד עשיו: "ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו, ותלד לאליפז את עמלק" (בראשית לו).

ומצד שני הוא **אויב בנפש**: "ויבא עמלק וילחם עם-ישראל ברפידים.

ויאמר משה אל-יהושע: בחר לנו אנשים וצא להלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש-הגבעה ומטה-האלהים בידך.

ויעש יהושע כאשר אמר-לו משה להלחם בעמלק, ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה.

והיה כאשר ירים משה ידו - וגבר ישראל וכאשר יניח ידו - וגבר עמלק.

וידו משה כבדים, ויקחו-אבן וישימו תחתיו וישב עליה, ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אגוד ומזה אגוד.

ויהי ידיו אמונה עד-בא השמש" (שמות יז)

מצוות מחייבת עמלק וטעמה

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים,

אשר קרך בדרך ויזנב בך כל-הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים.

והיה בהנים ה' אלוקיך לך מפל-איביך מסביב בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה לרשתה

תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, לא תשכח" (דברים כה)

דמותו של עמלק בחז"ל ובפרשנות

רש"י (בדברים כה) מביא שלשה פירושים למילים אשר קרך בדרך, בעיקר למילה "מקרה":

1. קרך - מקרה, כלומר פגש אותך באופן מקרי באחת הדרכים בהם הלכת ביציאתך ממצרים.

2. קרך - לשון קרי (טומאת זרע) וטומאה. הוא היה מטמא את עם ישראל במשכב וזכור.

3. קרך - לשון קור. הוא קירר אותך בכך שכעת כבר לא יפחדו להתעמת איתך, כי העם היה משול לאמבטיה

ורוחת שאף אחד לא העז להתעסק עמו לאחר ויציאת מצרים וקריעת ים סוף.

משל האמבטיה הרוחת מופיע במדרש הפסיקתא בחז"ל: (פסיקתא דרב כהנא פסקא ג - זכור)

אמר רבי חוניא: (עמלק נמשל) לאמבטי רוחת שלא היה ברייה (אף אחד) יכולה לירד בתוכה (בגלל שהיא הייתה מאד

חמה) ובא בן בליעל אחד וקפץ וירד בתוכה:

אף על פי שניכווה, אלא הקירה לפני אחרים (אמנם הוא עצמו נכווה מהמים הרוחתים אך הוא למעשה הוא קירר את המים לבאים אחריו)

כך מן שיצאו ישראל ממצרים ופלה אימתן על כל אומות העולם: "אז נבהלו אלופי אדום...תפל עליהם אימתה

ופחד" (שמות טו),

וכיוון שבא עמלק ונידווג להם אף על פי שנמל את שלו מתחת ידיהם (למרות שהוא עצמו הפסיד לבסוף בקרב מול

ישראל) אלא הקירן לפני אומות העולם (הוא קירר אותם, כלומר גרם לעמים אחרים להילחם ולא לפחד מהם)

הערה: המשותף לשני לפירושי הראשונים של רש"י בתיאורו את הפגישה עם עמלק הוא המלחמה הרוחנית המטמאת עם

ישראל, בחיפוש אחרי הזדמנות לזהות את נקודות החולשה של הרוח של האמונה (מקרה=הכל מקריות, אין השגחה)

כך גם במחלוקת הפרשנים למילים "ולא ירא אלוקים" (דברים כה, יח).
הפרשנים התקשו במילים "ולא ירא אלוקים": האם מדובר על עם ישראל - אותו עם שזה עתה (לאחר קריעת ים סוף)
נאמר עליו "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" (חזקוני), או שמדובר בעמלק עצמו (רש"י)?

**חזקוני "ואתה עייף ויגע" אל תתמה אם עשה בך כך, שהרי היית עייף ויגע מטורח הדרך,
ועוד שהיית "ולא ירא אלוקים: כדאיתא (כמו שמצאנו) במדרש מכילתא: "אחרים אומרים "ולא ירא
אלוקים"- אלו ישראל, שהיו בהם מצוות ולא קיימום אבל אם הייתם יראי אלוקים לא היה יכול לך."**

רש"י: "ולא ירא" - עמלק (את) אלקים - מלהרע לך ."
עמלק הפך לסמל של מי שיודע לזהות חוסר אמונה, ולשם נכנס שוב ושוב, מחפש אחר הזדמנות לזנב בחסרי
האמונה. על כן מצוים ישראל להילחם בו ולא לשכוח.

משמעות מצוות מחיית עמלק בימינו

בימינו, אין אפשרות מעשית לזהות איזה מן העמים כימינו, שייך לעמים הקדומים עליהם דברה תורה במצוותיה,
עוד מתקופת התלמוד קבעו חכמים שברגע שסנחריב מלך אשור בלבל את האומות (הגלה אוכלוסיות למקומות שלא היו בהם
אף פעם קודם, כמו את ממלכת ישראל לאשור, ואת הכותים לשומרון וכד'...) (כבר לא יודעים את זהותו המקורית של כל עם ועם.

רמב"ן

**על הציוויים בפס' המתייחסים למחיית עמלק: "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך... תמחה את זכר
עמלק...לא תשכח"**

מביא את דעת המדרש ואחר-כך את דעתו.

1. דעת מדרש 'ספרא':

**מצוות "זכור" - לומר בפה שיש למחות את זכר עמלק. באופן מעשי קוראים פרשיית מחיית עמלק בשבת
השנייה של חדרש אדר, ומהמילה "זכור" יש רמז לקריאה פרשה זו שהיא קריאת חובה מהתורה.
מצוות "לא תשכח" - לא לשכוח בלבך, בתוכך.**

2. דעת הרמב"ן עצמו:

**לא תשכח- לא לשכוח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ואיך לא שוכחים ?
לא שוכחים זאת על ידי העברת המסורת מדור לדור בעניין רע עשה לנו עמלק, ולכן נצטוונו למחות את שמו.
דוגמא: ובמעשה מרים, שדיברה לשון הרע במשה, שנצטוונו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות, (זכור את אשר
עשה ה' אלקיך למרים...) ולמרות שלא מכובד לספר בדברים לא טובים אצל חכמים, ויש אפילו להסתיר
גנותם, התורה הסכימה שנדבר בגנות הצדיק כדי שנלמד לדורות כיצד להתנהג וניזהר מלשון הרע
שהיא מצווה שנכשלים בה הרבה והיא גורמת רעות רבות לבני האדם.**

פרק כ

(איסור יראה מהאויב במלחמה, החוזרים מעורכי מלחמה

קריאה לשלום, השחתת עצים בעת מצור)

איסור יראה מהאויב במלחמה - "לא תירא מהם" (כ א-ד)

פתיחה: בשני מקומות בפתיחת פרק כ מחזקים את הלוחמים טרם היציאה לקרב:

א. הכתוב, התורה ב. כהן משוח מלחמה

דברי חיזוק אלה משלבים את הביטחון בישועת ה' ואת הציווי לא לפחד

פס' א.

כי תצא למלחמה על-איבך, וראית סוס ורכב עם רב ממך קריאת עידוד: לא תירא מהם. נימוק: כי ה'-אלהיך עמך המעלה מארץ-מצרים.

פס' ב.

והיה קרבכם אל המלחמה, ונגש הפנה (רש"י: הכהן המדובר פה הוא כהן הנקרא 'משוח מלחמה'. מושחים אותו במיוחד לתפקיד זה.)

ודבר אל העם ואמר אלהים:

שמע ישראל (רש"י: אפי' אם הזכות היחידה שלכם היא שאתם קוראים בבקר ובערב 'קריאת-שמע' או כבר אתם ראויים שה' יושע אתכם) אתם קרבים היום למלחמה על איביכם

הציווי: אל ירך לבבכם, אל תיראו, ואל תחפזו (=אל תחפזו בהחלטותיכם, או אל תבהלו) ואל תערצו (=אל תשברו מרוב פחד) מפניהם.

(רש"י: יש בפס' ארבעה ציוויים ללוחמים שלא יפחדו, כנגד ארבעה סוגי מקטיקות שמשמשים בהם הגויים כדי להפחיד את לוחמינו

1. 'מגיפים בתריסיהם' - דופקים מן אחד בשני כדי ליצור רעש מאיים, כדי שינוס האויב מפניהם. כנגד זה נאמר: "אל תיראו".

2. דומסים בסוסים שלהם, ומאלצים אותם להרעיש בצהלותיהם וברעש שיקשוק הפרסות שלהם. כנגד זה נאמר: "אל ירך לבבכם".

3. צועקים בקול. כנגד זה נאמר: "ואל תערצו מפניהם".

4. תוקעים בשופרות ומשמיעים כל מיני סוגי קולות. כנגד זה נאמר: "ואל תחפזו".

נימוק: כי ה'-אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם, להושיע אתכם.

רש"י: יש כאן דברי עידוד ללוחמים שהאויבים בוטחים בניצחונם בזכות כוחם - כוח בשר ודם,

אבל אתם מתבססים על כוחו של ה', ("כי ה' אלקיכם ההלך עמכם..") כמו שהפלשתים התבססו על ניצחון

גלית החזק ועל כוחו הרב, שלבסוף נפל בידי דוד וכל הפלשתים הובסו:

הרקע: שמואל א פרק יז, מה-מו

ויאמר דוד אל הפלשתי: אתה בא אלי בקרב ובחנית ובכידון, ואנכי בא אלקי בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפתו

היום הזה יסגרף בידי והכיתך והסרתני את ראשך מעליך ונתתי פגור מחנה פלשתים היום הזה לעוף השמים ולחית הארץ

וידעו כל הארץ כי יש אלהים לישראל

רמב"ם: יש אנשים שהם פטורים מלצאת לקרב כי הם בגדר: "האיש הירא ורך הלבב" שאין בלבו כוח לעמוד בקשרי המלחמה,

אבל כשאדם יוצא לקרב אסור לו לחשוב על מות משפחתו, או על דבר אחר, מלבד על העובדה שהוא נלחם עבור ייחוד ה'

ועל כך שעליו לבטוח בה'. אסור לו לפחד ועליו לתת את כולו ואף לסכן את חייו למובת הצלחת המלחמה.

מי שמתחיל להרהר ולחשוב ולפחד ולא להילחם כפי שצריך:

1. עובר על מצוות 'לא תעשה': אל ירך לבבכם, אל תיראו, ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם.

2. מסכן את ישראל ונחשב הדבר כאילו שופך את דמי כל ישראל, שנאמר: "ולא ימס את לבב אחיו כלבבו" (=מדביק אחרים בפחד, דבר

הגורם לתבוסה ולהרג לוחמי ישראל).

אך מי שנלחם ללא פחד ונלחם כדי לקדש שם שמיים מובטח לו שלא ייזק ויבנה בית בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם

הבא... שנאמר ע"י אביגיל לדוד: "כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן, כי מלחמות ה' אדוני נלחם, ורעה לא תמצא בך, מימך . .

והייתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, את ה' אלוהיך" (שמואל א כה)

החוזרים מעורכי המלחמה (כ ב-ט)

פס' א. קריאת עידוד ואזהרה ליוצאים למלחמה
 כי תצא למלחמה על-אייבך, וראית סוס ורכב עם רב ממך : לא תירא מהם. נימוק: פי ה'-אלהיך עמך המעלה מארץ-מצרים
 פס' ב-ג. תפקידי כהן משוח מלחמה – א. לעודד ולחזק את הלוחמים ב. להחזיר מן המערכה את שלשת הפטורים, ראה פס' ה-ז)
 והיה פקרבכם אל המלחמה, ונגש הפהן ודבר אל העם, ואמר אלהים:
 שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם
 הציוי: אל ירך לבבכם, אל תיראו, ואל תחפזו (=אל תחפזו, או אל תבהלו בהחלטותיכם) ואל תערצו (=אל תשבחו מרוב פחד) מפניהם
 פס' ד. נימוק

פי ה'-אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם, להושיע אתכם.

פס' ה-ז. השוטרים מחזירים הביתה חלק מהלוחמים בשל סיבות אזרחיות

הפטורים	חזרתו לביתו	נימוק
מי האיש אשר בנה בית-חדש ולא חנכו (רש"י: בנה, אבל עוד לא התחיל לגור בו. לחנוך=להתחיל)	ילה, וישב לביתו	פן ימות במלחמה, ואיש אחר יחנכו.
ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו (רש"י: לפירות העץ בשנת הרביעית יש קדושה, את הפירות אוכלים בקדושה בירושלים, או פודים אותם לכסף, ובכסף משתמשים לענייני קדושה בירושלים. לאחר השנה הרביעית פירות העץ מותרים באכילה מדי שנה. המדובר בפס' הוא במי שלא הספיק לפדות פירותיו בשנה הרביעית.)	ילה, וישב לביתו	פן ימות במלחמה, ואיש אחר יחללו.
ומי האיש אשר ארש (=קידש) אשה ולא לקחה (=ולא נשא אותה ולקחה לביתו)	ילה, וישב לביתו	פן ימות במלחמה, ואיש אחר יקחנה.

מדוע הם פטורים ? רש"י ורמב"ן.

1. רש"י: "ואיש אחר יחנכו..." בעובדה שבבית שהשקיעו בבנייתו ולא הספיקו לגור בו, יבוא מישהו אחר לגור בו, יש עוגמת נפש רבה ויביאו את הלוחם למצב נפשי קשה, התורה חסה על אדם כזה.
 (כמובן שמדובר גם למי שמאורס לאישה שממתנה לו, ולבעל הכרם שעוד לא נהנה ממנו)

2. רמב"ן: שלווה אלו שבים מהמערכה כי כתוצאה מהמחשבות על הבית האשה או הכרם הם לא יהיו מרוכזים בקרב, וינוסו.

מהות ההבדל בין רש"י לרמב"ן: לפי רש"י התורה דאגה למצבו הנפשי של הלוחם, ואילו לפי הרמב"ן התורה חסה על גורל המערכה, ועל השפעתו לרעה על המלחמה של אותו לוחם.

רש"י: פן ימות במלחמה – אם לא ישמע לדברי הכהן הרי שכעונש הוא ימות. (לרש"י היה כנראה קשה בפס' למה "פן ימות..." אם ה' הבטיח מקודם שלא ימותו ?! לכן הוא מפרש שאכן מי שלא שומע אל הכהן (=לשוטר שמדבר בשמו של הכהן) בעניין הבית הכרם והאישה ולא חוזר הוא כן עלול למות במלחמה, 'כדאי הוא שימות'.

פס' ח. השוטרים מחזירים הביתה חלק מהלוחמים בשל סיבות צבאיות

נימוק	חזרתו לביתו	הפטורים
וְיִסְפוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְאָמְרוּ:		
ולא ימס את לבב-אֶחָיו כְּלָבָו !	יֵלֶךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ	מִי הָאִישׁ הַזֶּה וְרַךְ הַלֶּבֶב
<p>רש"י: מחלוקת תנאים במשנה בתלמוד (מסכת סוטה, דף מז) לגבי משמעות "הירא ורך הלבב" בפסוקנו, ממה הוא ירא ולבבו רך ?</p> <p>רבי עקיבא: כמשמעו- כמשמעות המילים, הוא פוחד מהמלחמה ולבו רך, הוא פוחד לראות חרב שלופה.</p> <p>רבי יוסי הגלילי: פוחד מן העבירות שבידו (חושש שבגלל העבירות ה' ימיתו במלחמה). כדי שלא יתבייש מהאחרים לחזור בגלל חטאיו, התורה נתנה לחומא את האפשרויות לחזור כביכול ממעמים אחרים (כי אירש אישה ולא נשאה, בנה בית לא חנכו או נטע כרם ולא חיללו) כלומר שיחשבו האנשים שהוא חוזר בגלל אחת מאותן אפשרויות.</p> <p>הערות:</p> <p>1. בגמ' מבהירים שרבי יוסי מסכים עם רבי עקיבא אלא שהיא מוסיף למלחמה ערך רוחני שגם אם פוחד מהעבירות הוא ישוב לביתו.</p> <p>2. מהות ההבדל בין רבי עקיבא לרבי יוסי. ברור לכל הדעות שה' משגיח ושהמלחמות של עם ישראל הם גם מלחמת ה', אך אולי רבי יוסי רואה גם בפסוקים שלתורה חשוב שכל לוחם יהיה גם ראוי מבחינה רוחנית להתערבות ה' להצלחת המערכה.</p>		

פס' ט. השוטרים ממנים שרי צבאות שיעמדו בראש העם הנלחמים

וְהָיָה כְּכֹלֵת הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְיִקְדּוּ שָׂרֵי-צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם.

רש"י: מביא את המשנה (מסכת סוטה) האומרת שאמנם שרים שרי הצבאות בראש הלוחמים, אבל מאחורי הלוחמים מציבים 'זקיפים', שמטרתם למנוע מאנשים לברוח מהמלחמה, מי שיברח יש רשות בידי אותם 'זקיפים' לקפח את שוקיו - להכות בדגליהם כדי שלא ינוסו. הסיבה לכך היא שהפסד בקרב מתחיל בדרך-כלל ממנוסת לוחמים. ('תחילת נפילה - ניסה') רש"י מוסיף שאותם זקיפים גם היו משכנעים את הלוחמים שנפלו ומחזקים אותם מבחינה מוראלית כדי שיילחמו.

הערות נוספות:

1. רמב"ן: מצוות מלחמה הם 'מצוות מחודשות' - מצוות שלא הופיעו בחומשים קודמים, כעת הם נאמרות כי מדובר על תקופה של ערב הכניסה לארץ, והגעה למצב של מלחמות.

2. הדינים הללו המדברים על האנשים הפטורים מלצאת למערכה עוסקים רק במלחמת רשות (מלחמות להרחבת גבולות הארץ וכד') אך במלחמת מצווה (כיבוש חלקים מא"י או הגנה מפני תוקף או מלחמת עמלק) אין פטורים, אפילו חתן מחופתו יוצא למערכה.

הקריאה אל עיר אויב לשלום (כ י-יח)

הערה פתיחה:

בפס' י-טו התורה מדברת על דיני קריאה אל עיר לשלום ועושה הבחנה בין כיבוש עיר בכנען לעיר שמחוץ לכנען. רש"י ורמב"ן נחלקו בהבנת אופן חלוקת הפסוקים בקטע, וממילא הם חלוקים בהבנת ההלכה.

רש"י: עושה חילוק בין ערי כנען ובין הערים חוץ לכנען – בנקודה האם בכלל קוראים להם לשלום. רמב"ן: עושה חילוק בין ערי כנען וערי חוץ לכנען – בנקודה מה עושים לעיר במידה ולא נענו לקריאת השלום. הם נחלקו בהבנת היחס לערי כנען. האם "לא תחיה כל נשמה" שנאמר לעמי כנען הוא דין מוחלט, או מותנה בהיענותם לדרישתך כשתקרא אליהם לשלום, ותבקש את כניעתם:

לדעת רש"י: אין לקרוא להם לשלום, יש להשמדם השמדה מוחלטת גם אם נכנעים לך ופותחים לך את עריהם. **לדעת רמב"ן:** קודם יש לקרוא להם לשלום, אם לא נכנעים ולא פותחים לך את העיר אזי יש להשמדם באופן מוחלט.

רש"י ורמב"ן לא נחלקו בהבנת היחס לערים הרחוקות שקוראים להם לשלום: אם פותחים העיר ונכנעים אז כולם יהיו למס, אם לא פותחים ולא נכנעים אזי נלחמים והורגים הזכרים, השאר לשבי ושלל.

רמב"ן: אבל קריאת השלום אפילו במלחמת מצווה היא, שחייבים לקרא לשלום אפילו לשבעה עממים!

הוכחה: שהרי משה קרא לשלום לסיחון מלך האמורי, ולא היה עובר על 'עשה' ועל 'לא תעשה' שבפרשה: "כי החרם תחרים" (פס יז): "ולא תחיה כל נשמה" (פסוק מז).

אבל הפרש שביניהם (בין עיר רחוקה ובין עיר בכנען) כאשר לא תשלים ועשתה מלחמה, שציווה הכתוב ברחוקות להכות את כל זכורה ולהחיות להם הנשים והטף בזכרים, ובערי העמים האלה ציווה להחרים גם הנשים והטף:

וכך אמרו רבותינו ... :

אמר רבי שמואל ברבי נחמני יהושע בן נון קיים הפרשה הזו, מה עשה יהושע?

היה שולח פרוסדימגמא (מכתב) בכל מקום שהיה הולך לכבוש והיה כותב בה,

מי שמבקש להשלים - יבוא וישלים, ומי שמבקש לילך לו - ילך לו, ומי שמבקש לעשות מלחמה יעשה מלחמה,

הגרגשי פנה (ברח), הגבעונים שהשלימו עשה להם יהושע שלום, 31 מלכים שבאו להילחם הפילם הקב"ה וכו' וכך אמר הכתוב בכולם (יהושע יא יט כ): "לא הייתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את

הכל לקחו במלחמה, כי מאת ה' הייתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרים"

מכלל (מזה אנו למדים): שאם רצו (עמי כנען) להשלים היו (בני ישראל) משלימים עמם

ונראה שיש הפרש עוד בשאלת השלום, שבערים הרחוקות נשאל להם לשלום ושיהיו לנו למס ויעבדונו,

אבל בערי העמים האלה נשאל להם לשלום ומסים ועבדות על מנת שיקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז,

ולא הזכיר הכתוב זה בפרשה הזאת, שכבר נאסר לנו בעובדי ע"ז (שמות כג): "לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבוד את אלוהיהם".

כעת נקרא ונבין את הפסוקים לפי שיטת רש"י, המחלק את הקטע לשני חלקים, כל קטע מדבר על עיר מסוג אחר:

כיבוש עיר מחוץ לארץ-כנען (י-טו)

פס' י: רש"י: מדובר כמובן על מלחמת רשות, חוץ לכנען שרק אז קוראים לשלום,

כי תקרב אל עיר (שמחוץ לארץ-כנען, יודעים זאת כי כתוב בהמשך, פס' טו: "כן תעשה לכל הערים הרחוקות.") להלחם עליה,

וקראת אליה לשלום:

פס' יא – אם העיר הרחוקה נכנעת לך- תהיה למס ולעבדות

והיה אם שלום תענה, ופתחה לך: והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס (עד שיקבלו עליהם מיסים ושיעבוד) ועבדות.

פס' יב-יד. אם העיר הרחוקה לא נכנעת

ואם לא תשלים עמה ועשתה עמה מלחמה

מצור: וצרת עליה (בעזרת המצור אתה יכול להרעיב אותה או להצמיא אותה או לגרום למות אנשי העיר ממחלות)

הכאת הזכרים: ונתנה ה'אלהיהך בידך והכית את כל זכורה (הזכרים הגדולים) לפי-חרב.

שבי ושלל: רק הנשים והטף (כולל טף הזכרים) והבהמה וכל אשר יהיה בעיר, כל שללה תבז לך,

ואכלת את שלל-איביך אשר נתן ה'אלהיהך לך.

פס' טו: סיום.

כן תעשה לכל-הערים הרחוקות ממך מאד, אשר לא מערי הגוים האלה הנה.

כיבוש עיר בארץ-כנען (טז-יח)

פס' טז-יז. הטיפול בערי כנען – להרוג אותם.

רק מערי העמים האלה אשר ה'אלהיהך נתן לך נחלה:

לא תחיה כל-נפשמה (לא קוראים להם לשלום ולא משאירים אותם בחיים) כי (=אלא): החרם תחרימם (להחרים=להרוג)

החתי והאמרי הפנעני והפרזי החוי והיבואי, כאשר צוה ה'אלהיהך (רש"י: כולל הגרגשי העם השביעי בכנען)

פס' יח. הנימוק להשמדתם המוחלטת

למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלהיהם, וחטאתם לה'אלהיכם.

כעת נקרא ונבין את הפסוקים לפי **שיטת רמב"ן** הרואה בפס' י כותרת לכל היחידה:

הדרך לכיבוש עיר בארץ-כנען או מחוצה לה (י-יא)

פס' י.

כִּי תִקְרַב אֶל עִיר (או בארץ-כנען או מחוץ לכנען) לְהִלָּחֵם עִלֶּיהָ, וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם:

פס' יא – אם העיר (בכנען או מחוץ לכנען) נכנעת:

וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ, וּפְתַחְתָּ לָּהּ: וְהָיָה כָּל הָעָם הַנֹּמְצָא בָּהּ יְהִי לְךָ לְמַס (תשלום כסף ועבודות כפייה) וְעָבְדוּךָ.

פס' יב. אם העיר אינה נכנעת:

וְאִם לֹא תִשְׁלַח עִמָּךְ, וְעָשִׂיתָ עִמָּךְ מִלְחָמָה:

טז-יח. עיר בארץ-כנען שלא פתחה ונכנעה לך

יג-טו. עיר מחוץ לכנען שלא פתחה ונכנעה לך

רק מערי העמים האלה אשר ה'־אלהיך נתן לך נחלה:
לא תחיה כל-גשמה (לא משאירים בחיים אף אחד מאנשי העיר)
כי (=אלא): החרם תחרימם:
החתי והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבوسی,
כאשר צוה ה'־אלהיך

הסיבה להחרמה המוחלטת
למען אשר לא ילמדו אתכם (תושבי כנען) לעשות ככל
תועבתם אשר עשו לאלהיהם, וחסאתם לה' אלהיכם.

מצור: וצרת עליה.

הכאת הזכרים: ונתנה ה'־אלהיך בידך,
והפית את כל זכורה לפי-חרב.
שבי ושלל: רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר,
כל שללה תבז לך,
ואכלת את שלל-איביך אשר נתן ה'־אלהיך לך.
כן תעשה לכל-הערים הרחוקות ממך מאד אשר לא מערי הגוים האלה הנה.

יחס לעצים בעת מצור על עיר (כ, יט-כ)

הערת מקדימה:

בתקופת התנ"ך מצור על עיר היה יכול לקחת זמן רב. הצבא הצר על העיר היה מוצא ליד העיר פרדסים ועצים רבים. בעצים השתמש הצבא לצורך בניית מצור, ולצרכים שונים נוספים. לעתים היה הצבא עוקר את העצים כדי להכאיב לאוכלוסייה. התורה נותנת בפס' אלו לעם-ישראל הנחיות כיצד לנהוג בעצים, בעצי המאכל ובעצים שאינם למאכל. פס' יט.

כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ (רש"י: מדובר כאן במלחמת הרשות)

אין לפגוע או לכרות עץ מאכל בעת מצור על עיר (יט)

לא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה לְנֶדֶחַ עָלְיוֹ גֶרְזֵן, כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל (=אל תשחית או תקצץ ענפי עץ ממנו ניתן לאכול, בכך שתניף עליו גרזן) וְאֵתוֹ (=ואת העץ כולו) לֹא תִכְרֹת. נִימוּק: כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְבֹא מִפְּנֵיךְ בַּמִּצּוֹר.

רש"י: יש לקרוא מילים אלו בתמיהה: האם העץ הוא כמו אדם (האויב שלך) שעליו להיכנס לתוך העיר ולהסתתר מפניך במצור כדי שלא תשמידו?! (במקרה שלנו המילה "כי" = 'שמא', האם, בצורה של תמיהה, ולא כתיאור סיבה.) רש"י מתכוון לומר שהעץ הוא בריאה של ה' וממילא אין לפגוע בו. כלומר לפי רש"י במצווה זו ה' דואג לברואיו, לעצים. **ראב"ע:** אל תשחית את עצי המאכל כי ("כי"=שהרי) מעצי השדה האדם ניזון ואוכל וחיייו תלויים בהם. (פירוש הפסוק הוא: האדם בעצמו נחשב כעץ השדה כי הוא ניזון וחי מהפירות של העץ השדה, כביכול הוא הופך להיות כמוהם) לפי ראב"ע במצווה זו ה' דואג לאדם.

מותר לפגוע או לכרות בעץ שאינו למאכל בעת מצור על עיר (לצורך בניית המצור וכד') (כ)

רק עץ אֲשֶׁר תִּדְעַע כִּי לֹא עֵץ-מֵאֲכָל הוּא, אֵתוֹ תִשְׁחִית וְכָרְתָּ, (כדי:) וּבְנִיתָ מִצּוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה, עַד רִדְתָּהּ (רש"י: "עד רדתה" - עד שתדרה בעיר, עד שהעיר תהיה כפופה לך. רשב"ם: "עד רדתה" - עד שהעיר תרד - שיפלו חומותיה. לומד זאת מן הפס': "עד רדת חומותיך הגבוהות והבצורות"). אונקלוס: "עד רדתה" - עד שתכבוש אותה.

הערה: "המילים: "עד רדתה"- הן מקור הלכתי לחילול שבת לצורך מלחמה: הגמרא במסכת שבת, דף יט. פוסקת: אין צדין (עורכים מצור) על עיירות של נוכרים פחות משלשה ימים לפני השבת, ואם התחילו אין מפסיקים, וכן היה שמאי אומר: "עד רדתה" - אפילו בשבת.

רמב"ן: עצי סרק מותרים לכריתה או משום שאתם משתמשים בהם לצרכי המצור שלכם, או משום שאנשי העיר מסתתרים בהם ויוצאים להילחם בכם משם, או משתמשים בהם לצרכיהם השונים, ממילא השחתת העצים היא חלק מהמערכה הצבאית.

חז"ל: לצורך בניית המצור מותר לך להשתמש גם בעצי מאכל. הסיבה שהתורה כותבת בהמשך שמותר לבנות מצור רק מעצי הסרק זה כדי לומר לך שקודם כל יש להשתמש בעצי הסרק לצורך המצור ורק כשייגמרו מותר לך לכרות את עצי המאכל לטובת בניית המצור.

אשת יפת-תאר (כא, ייד)

הערות פתחה:

1. לפרשייה זו יש קשר לפרשיות האחרונות העוסקות בעניין מלחמה. בסוף פרק כ דובר על פי תקרב אל עיר להלחם עליה" ונאמר שם בהמשך: "וצרת עליה ונתנה ה' אלהיך בידך והפית את כל זכורה לפי-תרב, רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר, כל שללה תבז לך".

2. משמעות ההיתר לקחת אשה זו והבנת הפעולות של האבלות והבכי שעליה לבצע:

רש"י (בעקבות חז"ל) דיברה תורה כנגד יצר הרע. הסבר: אדם שיוצא למלחמה ונמצא בחזית תקופה ארוכה רחוק מביתו ומאשתו, לפעמים יצרו גובר וכשהוא רואה בחורה יפה שנלקחה במלחמה והושמה במחנה שבויים הוא מאד חושק בה. אם התורה תמנע אותה ממנו מלבוא אליה משום שהיא גויה, הרי שיש סיכוי שהוא לא יתחשב בדעת התורה בגלל יצרו המתגבר עליו. לכן התורה אומרת לו שהיא מוכנה שהוא יבוא אליה ואפילו אחר-כך שיש אותה לאישה אבל בתנאים מסוימים ובמגבלות. הוא יבוא עליה פעם אחת בלבד, ואם ימשיך לחשוק בה, הוא יהיה חייב לשאתה לאשה לאחר תהליך: התורה מחייבת אותו לשים את אותה אישה בביתו ולתת לה לעשות פעולות של הפחתת יופייה כמו ישיבה באבלות ובכי, הזנחת הגוף (גזיזת שיער, ציפורניים וכד'). פעולות אלו יצננו את התלהבותו ממנה יגרמו לו לחשוב שנית על נשיאתה לאשה. בפירושו לפסוקים אנו נלך בכיוון מחשבת זה.

פס' י. כי תצא למלחמה על-איביר, ונתנו ה' אלהיך בידך, ושבת שבו.

פס' יא. וראית בשביה אשת יפת-תאר וחסקת בה, ולקחת לך לאשה (=אם חשקת בה אז אתה רשאי לשאתה לאישה)

אך לפני לקיחתה לאישה יש לנקוט במספר פעולות, ראה בעמוד הבא:

פעולות מקדימות הנעשות כשברצונך לשאת את האישה יפת התואר (י-יג)

הערה: אנו נפרש לפי רש"י הרואה בפעולות אלו פעולות שנועדו לגנות את אותה אישה בעיניו.

והבאתה אל תוך-ביתך:

1. וגלחתה את ראשה (הורדת שיער מכערת את האישה, יופייה של האישה בא לידי ביטוי בשיער שלה)
2. ועשתה את צפרניה (רש"י: גידול הציפורניים כחלק מהזנחת הגוף)
3. והסירה את שמלת-שביה מעליה (רש"י: מנהג הגויים היה לדאוג שבעת מלחמה הבנות תהיינה לבושות יפה ותנסנה לפתות אליהם את לב לוחמי האויב ותנסה להזנות אותם וכד', כעת היא תוריד את השמלה כדי להתגנות בעיניו)
4. וישבה בביתך (רש"י: מכיוון שהיא נמצאת בבית והוא רואה אותה כל הזמן בבכייה ובהזנחתה אזי אולי לבסוף כלל לא ירצה אותה)
5. ובכתה את אביה ואת אמה ירח (=חודש) ימים (רש"י: בבכייה יתבלט הניגוד בינה לבין בת ישראל, היא בוכה ועצובה ובת ישראל שמחה (וכך הגברים בישראל יחשקו יותר בבנות ישראל מאשר בגויות))
ואחר כן תבוא אליה ובעלתה, והיתה לך לאשה (מעתי ואילך עליך לנהוג בה כמו כל אישה בת ישראל)

שילוחה ושחרורה המלא אם הגעת למסקנה שאינך מעוניין בה (יד)

- והיה אם לא תפצת בה (רש"י: התורה רומזת/מבשרת לך שלבסוף באמת לא תרצה אותה, ולכן עליך:
- ושלחתה לנפשה, ומכר לא תמכרנה בכסף, לא תתעמר בה (רש"י: לא תשתמש בה כמו שפחה ותראה בה כקניינך)
- נימוק: תחת אשר ענייתה (=מכיוון שעניית אותה בכך שלקחת אותה לאישה ושכבת עמה בניגוד לרצונה (או בכך שהשפלת את מעמדה בתור שבויה) לכן יש להקל בה ולראות בה אישה בעל מעמד חופשי ולא כשפחה שאדוניה יכול למכור אותה תמורת כסף)

שמירת קדושת המחנה במלחמה (כג, י-טו)

הערות מקדימות:

1. דרך העולם היא שבשעת מלחמה מתעקמות ונשחתות המידות של הבריות ורצון התורה היא שאדם לא יפרוש מהמצוות שדבק בהם בימים כתיקונם אם העם במערכה יחטא וייטמא אזי השכינה מתרחקת מעם המחנה, שזו פגם רוחני כשלעצמו, ואם השכינה מתרחקת אז גם ה' עלול שלא לסייע במלחמה. כנאמר: "כי ה'-אלהיך מתהלך בקרב מחניך... והיה מחניך קדוש... ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך" הארון היה יוצא עם בני" למערכה והוא מסמל את השכינה אך גם ללא קשר לארון עצמו הנמצא שם אדם חייב לחוש את קירבת ה' אליו.
2. לפי הפרשנים, למרות שמהפסוקים עולה שמדובר על שעת מלחמה התורה מתכוונת כאן גם למחנה ישראל עצמו, שהוא כמחנה שכינה, ולכן יש להקפיד על טוהר המחנה גם בעת שיגרה כדי לא להרחיק את השכינה מעמנו.

פס י. פתיחה - יציאה למלחמה וחנייה על האויב

כי תצא מִחֲנֵה עַל-אֹיְבֶיךָ,

וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְבַר רָע (=עליך להישמר מכל עבירה או שחיתות שיש בהן להביא נזק לגוף ולנפש כפי שהתורה מפרטת כעת):

מהו "כל דבר רע"? אז כמובן שמדובר על טומאת זרע וכן היגיינה (עשיית צרכים מחוץ למחנה...) המתוארים בפסוקים הבאים, אך האם מדובר כאן על עוד דברים? **הרמב"ן מביא כמה דעות:**

1. פשט: כל דבר שהוא רע, מכל סוגי העבירות יש להישמר.

2. דעת רמב"ן: יש להיזהר מכל מיני איסורים שעלולה לגרום שהייה במחנה צבאי (גזל, עריות, אכילת לא כשר...)

3. מדרש ה'ספרי': מדובר אף על לשון הרע. (הרמב"ן מבהיר ששמירה על לשון הרע מגבירה את

האחדות בין הלוחמים ובכך מקנה יותר כח ועוצמה העוזרים להכות את האויבים)

1. להיזהר מטומאת זרע (יא-יב)

כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה-לילה (=יציאת שכבת זרע בלילה. הערה: גם אם תצא שכבת הזרע במהלך היום הרי שהדין זהה, אלא 'דבר הכתוב בהווה' - במציאות המקובלת שאם יוצאת בטעות שכבת זרע לאדם הרי שזה קורה בד"כ בלילה) ויצא אל מחוץ למחנה, לא יבא אל תוך המחנה, ויהיה לפנות-ערב (=כשהערב פונה לבוא, לפני השקיעה) ירחץ במים (=יטבול) וקבא השמש (=בזמן שקיעת השמש) יבא אל תוך המחנה.

רש"י בשם המדרש 'ספרי', מביא דעה של תנא ראשון במדרש:

היציאה מחוץ למחנה המלחמה של אותו איש שנממא: מצוות 'עשה' ("ויצא אל מחוץ למחנה")
איסור ביאה של הנממא אל תוך המחנה: מצוות 'לא תעשה' ("לא יבא אל תוך המחנה")
(כלומר יש כאן שתי מצוות נפרדות באותו עניין, אולי להראות את חומרת העניין)
כעת רש"י מרחיב את עניין "המחנה" ומביא דעתו של תנא נוסף באותו מדרש:
לא רק למחנה צבאי, אלא גם למחנה השגרה בו העם יושב בארצו, מי שנממא אינו נכנס למחנה לוייה (בימינו הכונה לתחומי הר הבית) ולמחנה שכניה (בימינו-למקום המקדש) עד שנטהר.

2. מקום מיוחד להטיל צרכים 'קטנים' (יג)

וְיָדָא (מקום מיוחד להתפנות) תְּהִיָּה לָךְ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וְיֵצֵאתָ שָׁמָּה חוּץ (=מדובר על מקום להטלת מים דהיינו שתן)

רש"י: "ויד תהיה" – כמו תרגום אונקלוס. הוא תירגם: "ואתר מתוקן יהי לך מברא למשריתא", (בעברית: ומקום מוכן יהיה לך מחוץ למחנה (כדי להתפנות))

3. את חפירה לצורך כיסוי 'צרכים גדולים' (יד)

וַיִּתֵּן (=את חפירה) תְּהִיָּה לָךְ עַל-אֲזַנְךָ (=עליך לדאוג שחוץ מכלי התשמיש שלך והנשק, ("אזנך" = כלי הזיין, הנשק) שיהיה ברשותך גם את חפירה. וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ (=כשתשב מחוץ למחנה לצורך עשיית צרכים גדולים) וְחִפְרְתָה בָּהּ, וְשָׁבַת וְכִסִּיתָ אֶת צִאֲתְךָ (=עליך לכסות את הצואה שלך)

חשיבות קדושת מחנה הצבא הישראלי (טו)

פִּי ה'–אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלִתֵּת אִיבֶיךָ לְפָנָיִךְ, וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ.

וְלֹא יֵרָאֶה בָּךְ עֲרֹת דָּבָר (=דבר מגונה) וְשָׁב מֵאֲחֲרֶיךָ (=יעזוב אותך ויסיר את שכינתו ממך).

מדוע התורה מזהירה בעניינים אלו דווקא בעת היציאה למערכה? הרי תמיד צריך להישמר?

רש"י: דווקא כשיצואים למערכה ויש סכנה אז השמן מקמרג לה' ומזכיר את עוונות ישראל, וה' עלול לקבל את קמרוגו ולנצל את הסכנה ולפגוע בבני"י, לכן במיוחד אז, בעת סכנה אפשרית, יש להיזהר מלעשות עבירה.

רמב"ן: דווקא בשעת יציאה למערכה התורה מזהירה משום ש:

א. שכינת ה' מְלוּוָה את מחנה ישראל היוצא למלחמה ("כי ה'–אלהיך מתהלך בקרב מחניך") ולכן בזמן זה צריך להקפיד במיוחד להיזהר מכל דבר העלול לסלק את השכינה ממחנה ישראל. כמו שראינו בירמיהו, שה' כועס מאד על כך שדווקא בתוך המקדש אנשים היו עובדים ע"ז, "שמו שקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו, לפמא" (ירמיה ז)

ב. בזמן מלחמה אפילו אדם שהוא ישר מטבעו נוטה לעשות פעולות שונות שבזמנים רגילים המוסר מגבילו מלעשות אותן, וקיים סיכון להתדרדרות מוסרית בזמן זה (כמו אכילת תועבה (לא כשר), גזל וחמס, ניאוף, אכזריות) לכן התורה מזהירה באופן ספציפי דווקא בעת מלחמה שכן אז האדם צריך יותר להקפיד ולשמור על רמה מוסרית והדתית, שמא יגרר... (לפי הרמב"ן לא מספיקה רק אמונה בה' ושיעזור לנו אלא עלינו להיות גם מוסריים, לולי כן כאלה ה' לא יהיה עמנו.)

ג. הסיבה שה' מגלה את אויביו מן הארץ היא בגלל חטאיהם, אז לא ייתכן שאנו נחטא, אם נחטא אויביו יתגברו עלינו.

נושא אישה חדשה פטור שנה מהצבא (כד, ה)

הערה: מדובר במלחמת רשות, שכן במלחמת מצווה כולם יוצאים למערכה. אין פטורים.

מקרה

כי 'קח איש אשה חדשה (רש"י: מפרש לפי מדרש ה'ספרי' שמדובר באשה שהיא חדשה לו אפילו אם היא אלמנה, אך לא אם מחזיר את גרושתו שאז היא אינה חדשה לו. יש ברייתות סותרות)

דין

לא יצא בצבא, ולא יעבר עליו לקל-דבר (רש"י: לא רק שלא יוצא למלחמה עצמה, אלא וגם לא יהיה חייב לעשות כל דבר שהוא לצורך הצבא כמו לספק מים ומזון ולתקן דרכים כמו שאותם הפטורים מהמערכה (בנה בית ולא חנוכו, אירע אשה ולא לקחה, נטע כרם ולא חיללו...) אמנם חוזרים לביתם ופטורים מהלחימה עצמה אך משתתפים בפעולות העורף לטובת מאמץ הלחימה.

נימוק

נקי (רס"ג: פנוי) יהיה לביתו שנה אקת (=יהיה פטור מחובות ציבוריים ויקדיש זמן לאשתו במשך שנה אחת, כדי ש:)
ושמח את אשתו אשר לקח (רש"י: הציווי על האדם לעמך את אשתו ולא עם אשתו (כמו כאלה שתרגמו "ויחדי עם אתתיה")
כי אז היה צריך להיות כתוב בפסוק: ועמך ולא ועמך כפי שאכן נכתב).

הערות רש"י:

1. מהמילה "לְבֵיתוֹ" לומדים שאם אדם זה עתה בנה בית וכבר חנך אותו, אך עוד לא גר בו שנה, גם הוא פטור מלספק צורכי העורף במשך שנה (כמו דין אשה חדשה).
2. מהמילה "וְיָהִי" לומדים 'לרבות' את הכרם, כלומר אם האדם זה עתה נטע כרם וחילל אותו, הוא פטור במשך כל אותה שנת החילול (כמו דין אשה חדשה).

שאלות יחידת דיני מלחמה / פרקים כ-כא, כג-כד

מבוא

1. מדוע מופיעות מצוות המלחמה דווקא בחומש דברים ?
2. מהם שני העקרונות שמציב רמב"ן לדיני מלחמה שבתורה ?

מלחמת מצווה

3. מה נכלל בגדר מלחמת מצווה לפי הרמב"ם ? מהי מלחמת הרשות ?
4. מהיכן למדו פרשני הרמב"ם שעזרת ישראל מיד צר הבא עליו היא בגדר מלחמת מצווה ?

מלחמת עמלק

5. מהי מהות המלחמה בעמלק ?
6. עמלק מצד אחד הוא קרוב משפחה של ישראל ומצד שני אויב בנפש.. הסבר קביעה זו, והבא מקורות מהתורה לביסוס תשובתך.
7. מה טעם מצוות מחיית עמלק לפי חומש דברים פרק כה.
8. "אשר קָרַב בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריו" - הבא את שלשת פירושו של רש"י למילה "קרר".
9. משל האמבטיה הרותחת המופיע במדרש. מהו המשל ? הנמשל ? על איזה מהפירושים שענית בשאלה הקודמת מתבסס משל זה ?
10. "ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים..."
 - א. מיהו זה "ולא ירא אלקים" ? שני פירושים.
 - ב. מהי שיטת רש"י בעניין ? כיצד היא מתקשרת לשני הפירושים הראשונים שכתבת בשאלה 9.
11. "תמחה את זכר עמלק מתחת השמיים לא תשכח" איך זוכרים ולא שוכחים למחות את עמלק גם שאי אפשר למחות אותו באופן מעשי ?

פרק כ.

12. פס' א-ד. לא תירא מהם

א. "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה, וְנִגַּשׁ הַפֶּה...". - מיהו אותו כהן? איזה שם נתנו לו חז"ל ומדוע?

ב. "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" - איזה זכות, לדברי הכהן, מספיקה לעם שה' יושיע אותם?

ג. "אל ירך לבבכם... ואל תערצו מפניהם" -

(1) כמה ציווים יש בפס' ? הסבר אותם בקצרה בלשונך.

(2) כנגד איזה טקטיקות שהאויבים נוקטים בהם באה התורה לעודד את העם?

ד. "כִּי ה'־אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אִיְבֵיכֶם, לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם"

(1) איזה דברי עידוד יש במילים אלו?

(2) הבא דוגמא מהתנ"ך שבו הפלישתים מתבססים על כוחו של בשר ודם, ותגובת מישהו מישראל לכך.

ה. שיטת הרמב"ם.

(1) לפי הרמב"ם מה אסור לאדם לחשוב כשיוצא למלחמה?

(2) מי שחושב על טובת משפחתו במלחמה, על מה עובר? ולמה הוא גורם?

(3) מה שכרו של מי שנלחם בגבורה לשם שמיים?

פס' ב-ט. החוזרים מעורכי המלחמה

13. מהם שני תפקידיו של כהן משוח מלחמה?

14. הסבר בלשונך בקצרה:

(1) מי האיש אשר בנה בית-חדש ולא חנכו (2) ומי האיש אשר נטע פָּרִים ולא חללו

(3) ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה מדוע כל אלו פטורים? רש"י ורמב"ן.

15. "מי האיש הַיָּרָא וְרַךְ הַלֵּבָב" - ממה הוא ירא ולבבו רך? רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי. מה מהות ההבדל בין הדעות?

16. פס' ט. "וְהָיָה כָּכֵלֶת הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וּפְקֻדוֹ שְׂרֵי־צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם"

מי עמד מאחורי הלוחמים? מהם תפקידיהם?

17. מהי מצווה מחודשת כהגדרתו של הרמב"ן. לפי זה מדוע דיני מלחמה מופיעות כעת?

18. האם יש מישהו שהוא פטור ממלחמת מצווה?

פס' י-יח. הקריאה אל עיר אויב לשלום

19. א. לאיזה עיר קוראים לשלום? שיטת רש"י ולשיטת רמב"ן?

ב. כיצד יסביר הרמב"ן את הפס' "לא תחיה כל נשמה" בערי כנען?

ג. במה רש"י ורמב"ן לא חלוקים?

ד. מה מוכיח הרמב"ן מהקריאה לשלום לסיחון מלך האמורי?

ה. כיצד לפי הרמב"ן קיים יהושע את הקריאה לשלום בערי כנען?

פס' יט-כ. יחס לעצים בעת עשיית מצור על עיר

20. "לא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה לְנֹדֶם עָלֶיךָ גֵרְזֵן, כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת. כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְבַא מִפְּנֵיךָ בַּמְצוֹר" כיצד מסביר רש"י את "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְבַא מִפְּנֵיךָ בַּמְצוֹר"? כיצד מסביר זאת ראב"ע?

21. "רק עץ אשר תדע כי לא עץ-מאכל הוא, אתו תִשְׁחִית וְכָרְתָה,

וּבְנִית מְצוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּה"

א. מהו "עד רדתה"? שני פירושים. (רש"י ורשב"ם)

- ב. איזה הלכה מהלכות שבת לומדים מהמילים "עד רדתה" ?
 ג. מדוע לפי הרמב"ן מותר לכרות עצי סרק ?
 ד. לפי חז"ל האם מותר לכרות עצי מאכל לצורך המצור ? באיזה תנאי ?

פרק כא.

22. רש"י: "דיברה התורה כנגד יצר הרע". מהי שיטת רש"י בעניין משמעות ההיתר לקחת אשה זו ?
 23. "והבאת אל תוך ביתך...ועשתה את ציפורניה והסירה את שמלת שביה מעליה ובכתה את אביה..." (פס' יב-יג)
 א. מהי מטרת הפעולות שעל אשת יפת תאר לבצע לפני הנישואין ?
 ב. מדוע לפי רש"י התורה דורשת ממנה לבצע את אותן פעולות ?

פרק כג.

פס' י-טו. קדושת המחנה המלחמה

24. פס' י. "פי תצא מחנה על-איביך, ונשמרת מפל דבר רע" מהו "כל דבר רע" ? (רמב"ן, שלשה דברים)
 25. פס' יא-יב. פי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה-לילה
 ויצא אל מחוץ למחנה, לא יבא אל תוך המחנה, ויהיה לפנות-ערב ירחץ במים וכבא השמש יבא אל תוך המחנה.
 א. לפי אחד התנאים המובאים במדרש. מאלו שתי מצוות יש לאיש הטמא להיזהר ? מדוע לא מספיקה אחת ?
 ב. לפי התנא השני במדרש באיזה עוד "מחנה" מדובר בפסוקים אלו ?
 26. פס' יג. ויד תהיה לך מחוץ למחנה, ויצאת שמה חוץ" - הסבר בלשונך את הפסוק.
 27. פס' טו. "פי ה'-אלהיהך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך, ויהיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך"
 מדוע התורה מזהירה בעניינים אלו דווקא בעת יציאה למערכה, הרי תמיד צריך להישמר מדבר רע ? רש"י רמב"ן.

פרק כד. 'נקי יהיה לביתו'

פס' ה. הנושא אישה חדשה פטור מצבא למשך שנה

28. "לא יצא בצבא, ולא יעבר עליו לקל-דבר"
 מה לומד רש"י לגבי היקף הפטור ממלחמה של הנושא אשה חדשה מהמילים: "ולא יעבור עליו לכל דבר" ?
 29. "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח"
 א. מה הכוונה "נקי" ? רס"ג.
 ב. כיצד מבסס רש"י מבחינה לשונית את הקביעה שעל הבעל לשמח את אשתו ולא עם אשתו ?
 30. איזה הלכה לגבי הפטורים מהמלחמה (שבפרק כ) לומדים מהמילה "לביתו" ?
 31. איזה הלכה לגבי הפטורים מהמלחמה (שבפרק כ) לומדים מהמילה "יהיה" ?